

ÇOK YÖNLÜ BİR ESER İNCELEMESİ ÖRNEĞİ: SANDRO BOTTICELLI’NİN “İLKBAHAR ALEGORİSİ”

Dr. Öğr. Üyesi Nuri YAVUZ¹

Doç. Dr. Ayhan ÖZER²

ÖZET

Sanat yapıtlarını, birçok yöntem, kuram, bakış açısı ve bağlamda incelemek mümkündür. Bu yapıtların doğrudan ya da dolaylı olarak imlediklerinin açığa çıkarılması ve sanatçının yapıt aracılığıyla betimlediği, forma kavuşturduğu kavramalarının algılanması için yapılan çözümlenmeleri içerir. İşte bu çalışmanın amacı, göstergebilimsel önermeler ve çözüm yöntemlerinin öncüllüğünde, Botticelli’nin “İlkbahar Alegorisi” isimli resminin göstergelerinden hareketle çözümlenmesidir.

Görsel gösterge çözümlenmeleri için çok olanaklı bir resim olan “İlkbahar Alegorisi”, konu aldığı ilkbaharı, en etkili biçimde betimlemek için mitolojik kahramanların ikonlarından yararlanmış, onları esenlikli halleriyle betimleyerek, ilkbaharın çağrıştırdıklarını kutsamıştır. Bu resme değin söylenecek daha çok söz vardır, her yeni araştırmanın bunları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlkbahar Alegorisi, Botticelli, Göstergebilim.

AN EXAMPLE OF A VERSATILE ANALYSIS OF A WORK OF ART: SANDRO BOTTICELLI’S “ALLEGORY OF SPRING”

ABSTRACT

It is possible to treat works of art in several methods, theories, point of views and contexts. This includes analyses that are performed to reveal that which is signified directly or indirectly by these artworks and also to perceive those conceptions that are described and formed by the artist through the work. Now, by presupposing semiotic propositions and analyzing methods, this study aims at an analysis of the Botticelli’s “Allegory of Spring” out of the signs included in the picture.

“Allegory of Spring” have abundance of potentials for the analyses of visual signs; it utilized icons of the mythological characters in order to describe the spring most effectively and by depicting them in their healthy conditions, consecrated the connotations of spring. Even after this study, still many words remain to be said on this picture and it is considered that each new study will give rise to such words.

Keywords: Allegory of Spring, Botticelli, Semiotics

¹ Uludağ Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Bursa/Türkiye, nuriyavuz70@gmail.com,

² Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, ayhanozer7777@gmail.com,

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Sanat yapıtlarını, birçok yöntem, kuram, bakış açısı ve bağlamda incelemek mümkündür. Bu; yapıtların doğrudan ya da dolaylı olarak imlediklerinin açığa çıkarılması ve sanatçının yapıt aracılığıyla betimlediği, forma kavuşturduğu kavramaların algılanması için yapılan çözümlenmeleri içerir.

Sanat yapıtları, üretildikleri veya içinde buldukları zaman bağlamının tarihsel bakış açılarıyla, sanatçıyı merkeze alan ve bu düzlemden hareketle sanatçı eksenli anlatılarıyla, belli bir sanat görüşünün usa vurmalarıyla ya da psikolojik, sosyolojik, felsefik/estetik önermelerden hareketle çözümlenebilirler. Ayrıca, sanat yapıtı, salt kendi öznel gerçekliği esas alınarak, kendini, kendi gerçekliği bağlamında daha başka bir ifadeyle, onu, kendi göstergelerinden hareketle çözümlenmek, kavramak ve yine kendinin sunacağı olanaklarla yorumlamak da mümkündür. Yapıtı oluşturan, ister dilin/sözün, sesin/ritmin, formun/biçimin ister, rengin/çizginin olanakları olsun bunların tümü, yapıtı oluşturan öğelerdir onun göstergeleridir. Kıran (2006: 53)'de

“Bugün, göstergeler çok değişik biçimlerde sınıflanmaktadır, ancak daha çok şu üç temel gösterge sınıfından söz edilmektedir: **görsel göstergeler** yani **ikonlar**, **belirtiler** ve **asıl göstergeler**. Bütün göstergeler bir **gösterenle**, bir **gösterilenden**, başka bir deyişle, bir **biçim** ile bir **anlamdan** oluşurlar; ancak gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiler bu üç tür gösterenin her birinden farklıdır.”

demektedir.

Biçimin taşıdığı anlamın çözümlenmesi, iletinin kavranması ve bu iletiden hareketle ele alınan biçimler birliğinin -söz gelimi sanat yapıtının- bütünsel anlamını kavramanın yolu göstergelerin doğru çözümlenmesi ile olanaklı olacaktır. Resim sanatı, en yalın anlamıyla bir göstergeler bütünü oluşturma ve bunu çeşitli sanatsal ereklerin doğrultusunda, başarma işidir. Bu yolla sanatçı, kendi erekselliği içinde kimi zaman tarihe not düşmek, kimi zaman yeni ve özgün bir söyleyiş yani gösterge geliştirmek, kimi zaman toplumsal olay ve olgulara başkaldırmak bazen de salt kendi öznel gerçekliğini sağlamak için resim yapar.

İşte bu çalışmanın amacı, göstergebilimsel önermeler ve çözüm yöntemlerinin öncüllüğünde, Botticelli'nin “İlkbahar Alegorisi” isimli resminin göstergelerinden hareketle çözümlenmesidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, göstergebilimsel çözümlenme yöntemleri izlenecektir. Ancak bu izleyişi anlambilimsel çözüm önermelerinden bağımsız düşünmemek gerekir. Şöyle ki, “Anlambilim doğal dillerdeki anlam evrenini inceler. Doğal diller dışındaki anlamlı dizgelerle ilgilenen bilim dalı “göstergebilim”dir (Kıran ve Kıran, 2006: 245).

Göstergebilim, dilsel anlamdan başlayarak... *söylemsel içerik birimleri* arasındaki bağıntılardan oluşan anlamlı bütünlüğü inceler. Ancak bu yapılaşma dili yapılaştıran duyuşsal tözün (yani gösterenlerin) yapısından bağımsız olarak, içeriğin yapısal bağıntılarında belirlenir (Guiraud, 1994: 11).

Göstergebilimin neyi amaçladığını Barthes (2005: 87)'de şöyle anlatır: “Göstergebilimsel araştırmanın amacı, her türlü yapısal etkinliğin, gözlemlenen konuların bir *taslağı* yaratmaya yönelik tasarısına uygun olarak, dil dışındaki anlamlama dizelerinin işleyişini belirleyip ortaya koymaktır”.

Bu çalışmada ele alınan yapısal etkinlik resimdir. Resim sanatı kendine özgü bir dil yapısına sahiptir, resimsel dil; dönemsel, kavramsal ve estetik düzlemlerde farklılıklar gösterebildiği gibi içerdiği akımlar, sanatsal yönelim ve hatta her sanatçının kendi biçimsel özelliklerine göre bir görünüm kazanır ve ayrışmalara sahiptir. Bu nedenle resim yapıtları pek

çok öz anlatımsal içeriğinden ötürü yine pek çok önermeyi beraberinde taşır. Bu çok görülülük ile bakıldığında, resmi çözümlemede birçok yol izlemek olanaklıdır. Ancak gösterebilimsel araştırma göstergelerin incelenmesi ile sınırlandırılmalıdır.

Bu ön kabulde, bu çalışmada çözümleme şu noktalar, aşağıdaki ardışıklık içerisinde çözümlenmeye çalışılmıştır.

Bunlar:

1. Görünenin Betimlenmesi: bu bölüm, resmi oluşturan göstergelerin salt betimlenmesini içermektedir.
2. Görünenin Çözümlemesi: bu bölümde; resmin plastik kurgusu çözümlenmiştir.
3. Görsel Gösterge Çözümlemeleri: bu bölümde sırasıyla;
  - a) İkonografik Çözümleme,
  - b) Söylem Düzlemi: Göstergeler (görsel göstergelerin düzenlemeler ve yan anlamları ile kazandıkları anlamlar),
  - c) Söylem Düzlemi: İzleme,
  - d) Biçembilimsel Özellikler –ki bunlar sanatçının biçimsel özellikleri ve uyguladığı söz sanatlarına ilişkin göstergelerin, çözümlenmesidir-
4. Tüm bulgular toplamında açığa çıkanın yorumlanması ve sonuç, olarak sıralanabilir.

Bu çözümlemede ayrıca Botticelli'nin sanatsal gerçekliği, alegorik metinler arasındaki ilişki ve başkaca etkileşim boyutlarına da yer verilmeye çalışılmıştır.

3. GÖRÜNENİN BETİMLENMESİ

Resimde, sekiz figür yan yana dizili biçimde yer almaktadır, dokuzuncu figür ise resmin en üstünde ve ortaya gelecek şekilde betimlenmiştir. Kırmızı pelerinini, bel/kadınlık bölgesinde sol eliyle tutan ve görece resmin merkezinde yer alan bu kadın figür, sade ancak evli asilzadeler gibi ve zarif giyimlidir. Beyaz tenli ayrıca kızıl saçlıdır. Vakur ve dinsel çağrışımlar içeren bir duruşla başını sağa eğmiş, sağ eli yukarıya doğru hafifçe yönelmiş biçimde resimlenmiştir. Ormanın hamisi gibi, koruyucu ve kutsayıcı bir havası vardır.

Resmin sağında üç figür daha bulunmaktadır; en sağda, insan bedenine sahip ancak kanatları olan ve ten rengi, mavi tonlarda renklendirilmiş bir erkek figür bulunmaktadır. Bedenini örten siyah bir kumaş, elbise olarak üzerindedir. Bu figür, yerden yüksekte, havalanmış bir şekilde yer almaktadır, yüzü üflüyor gibi resimlenmiş, iki eliyle kavradığı diğer bir kadın figür ile göz göze gelmiş ve onu da yerden yukarı doğru havalandırmıştır. Bu kadın figür, çıplak tenini gösteren, oldukça sade tül bir elbise giymiştir. Korku ve hayretle kendini havaya kaldıran figüre bakmaktadır. Ağzından bir çiçek dışarı doğru çıkmıştır ancak bu çiçek, ağzıyla tutuyormuş gibi değil, ağzında büyüyormuş gibi resimlenmiştir.

Sağda bulunan son figür merkeze en yakın resimlenendir. Bu figür, zengin, gösterişli ve üzerinde çiçek motiflerinin bulunduğu bir giysi ile resimlenmiştir. Boynunda ve başında yine çiçeklerden yapılmış kolye ve taç bulunmaktadır. Figürün üzerindeki elbise rüzgarla uçuşmaktadır bu izleyiciye hareket hissi vermektedir. Bu figüründe sol eli elbisesini kadınlık bölgesinde toplamıştır, sol eli ise elbisenin bu bölgesindeki çiçekleri etrafa savurmak için yönelmiş gibi resimlenmiştir. Bu figür, izleyiciye dönük ancak boşluğa bakar haldedir.

Görsel 1. Sandro Botticelli, “İlkbahar Alegorisi” 1477-78, (315 x 205 cm), Tempera.

Resmin en solunda bir erkek figür bulunmaktadır. Bu figür, kırmızı, sade ancak zengin işlemeli bir elbiseye sarılmıştır, şapkalıdır, sağ eli gökyüzünü işaret eder şekilde esasıyla ağaçların arasından gökyüzünü işaret eden, resmin bakış açısına yan, diğer figürlere ise arkası dönük bir duruş almıştır, sol eli ise belinde, kılıcının yanında resimlenmiştir. Sadece bu figür sandaletli diğerleri ise yalın ayak resimlenmişlerdir. Bu figür de izleyiciye değil yukarıya bakar haldedir.

Resmin solunda, merkeze yakın, dans eder şekilde, birisi izleyiciye arkası dönük, diğerleri ise birbirlerine dönük, el ele dans eden üç kadın figür bulunmaktadır. Bu figürler çıplak tenlerini gösteren zengin işlemeli, birbirinin aynı, tül elbiseler giymektedirler. Onlarda izleyiciyle değil birbirleriyle göz göze gelmişlerdir ve danslarının ritminde bir huşu ve ahenk hissi vardır.

Resimde, merkezin üzerinde havada uçar biçimde yer alan figür, erkek bir bebek bedenindedir ancak, kanatları sırtından yukarı doğru yükselmiştir ve çıplaktır. Bu figür elinde tuttuğu oku atılmaya hazır bir şekilde germiş, resmin en solunda arkası diğer figürlere dönük olan erkek figüre doğru yönelmiş şekilde resimlenmiştir. Bu figürün gözleri uçuşan bir ipin arkasına gizlenmiştir, başının duruşu ise okun hedefini nişanlar gibidir.

Resmin üst yarısının neredeyse tümü, baharda meyve ve çiçek veren ağaçlarla doludur. Ancak, ağaçların gövdeleri ve yaprakları arasından, soluk mavi ve yeşil renkteki gökyüzü flu bir şekilde seçilmektedir. Ağaçlar, çiçekleri ve meyveleri dışında koyu renklerde, detaysız bir görünümde dirler. Resmin alt yarısını-zemini ise bahar çiçekleri kaplamıştır. Yine çiçeklerin dışında kalan bölümler koyu renkte ve detaysız olarak betimlenmiştir. Bu, ağaçların ve zeminin üzerinde ve önünde bulunan figürleri, daha görünür kılmak ayrıca dikkati onlara yöneltmenin bir yolu olarak düşünülebilir.

4. PLASTİK KURGUNUN ÇÖZÜMLENMESİ

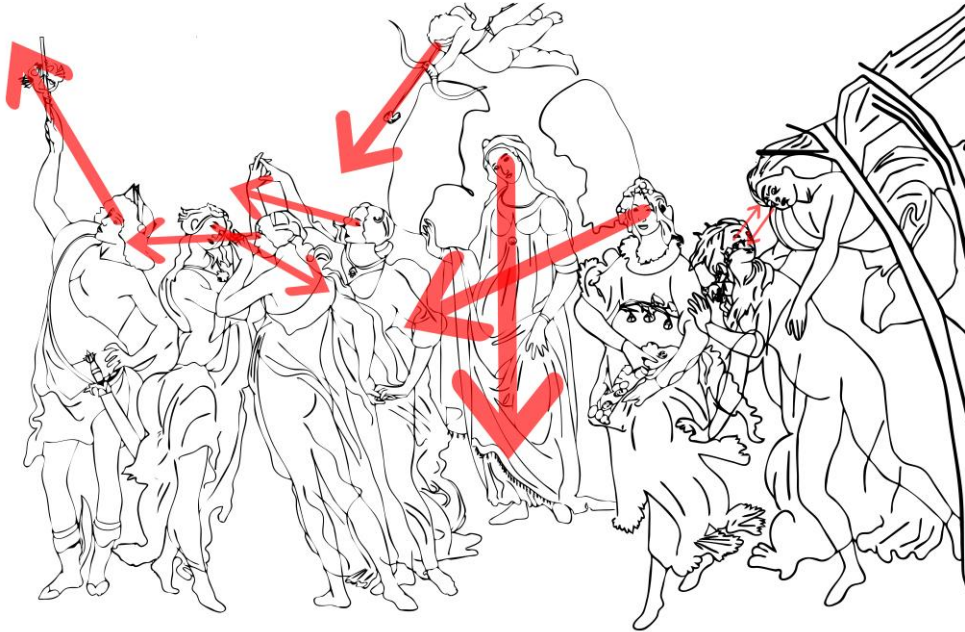
Plastik bağlam, resmin plastik düzenlenişini, kurgusunu içerir. Buna göre, resimde 9 figür bulunmaktadır. Bu figürler, merkezdeki figürü ortaya alacak biçimde resimlenmişlerdir. Resim üçgen kompozisyonla (Görsel 2) kurgulanmıştır. Bu, Rönesans resminde bakışı merkeze yöneltmek için sıkça kullanılan bir kompozisyon yöntemiydi. Resmin merkezindeki figürün solunda 4 ve sağında 3 figür bulunur, sayıca eşit olmamalarına karşın kapladıkları alan eşit sayılır. 9. figür merkezdeki figürün üzerindedir ve bakışı ona, yönlendirir.

Görsel 2. Resmin Üçgen Kompozisyonu

Resimde her ne kadar kanatlı iki figürün, kanatları resmin dışına taşıyorsa da (bu onların uçuş eylemlerine bir gönderme içermektedir) resimde bulunan tüm kişiler resim alanının kapsayıcılığı içerisinde değerlendirilebilir, bu da resmin kapalı kompozisyon kurgusunu çağırır. Merkezdeki figür dışındakiler, izleyiciye değil ya birbirlerine ya da resim alanı dışındaki belirsiz bir bölgeye bakmaktadırlar (Görsel 3). Bu merkezdeki figürün doğrudan izleyici ile iletişimini sağlarken, diğer bakışlardan ötürü resmi yan alanlara taşır. Böylece ressam resim için birkaç bakış açısı sağlamayı hedeflemiştir.

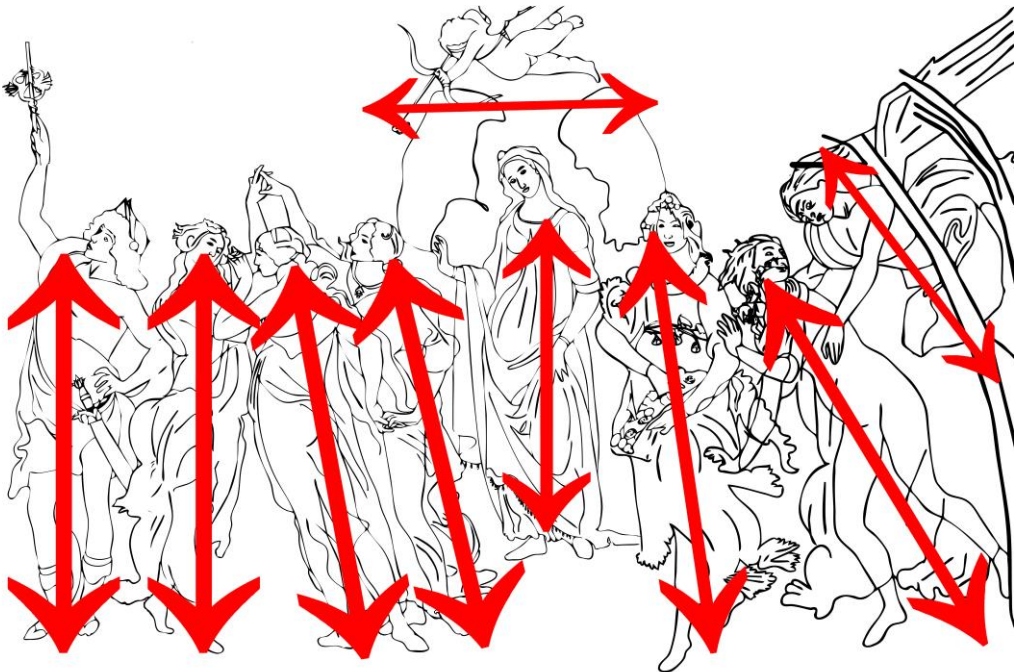
Merkezde bulunan figürün etrafında bulunan hilal şeklindeki iki aydınlık bölge – bunlar haleyi çağırılmaktadır- (Görsel 3) bu figürün resmin en önemli kişisi olduğunun işaretidir. Ressam bu yolla hem bu figürü kutsar hem de bakışların tümünü, başta, bu noktaya odaklamayı başarır.

Görsel 3. Figürlerin Bakış Yönleri

Resimde kurgusal anlamda zorlamalar yoktur, figürler inandırıcı ve perspektif açıdan gerçeğe yakın boyutlarda resimlenmişlerdir. Ancak, yinede merkezdeki figür yukarıda ve diğerlerine göre geride olmasına karşın, onlara oranla daha küçük ölçülerde olmalıyken, onların boyutlarındadır. Bu da figürün, gerçeğe oranla daha iri olduğu anlamına gelir, yine bu, önemli kişileri betimlerken kullanılan bir yoldur.

Resmin çizgisel kurgusu (Görsel 4) incelendiğinde, ortadaki figürün yukarıdan aşağıya doğru oluşturduğu çizginin resmi iki eşit parçaya böldüğü görülür. Ayrıca, figürlerin tümü yukarıdan aşağıya hareketler kazanmışlardır ancak, resmin iki yanındaki figürlerin resmin merkezine doğru diyagonal bir yönelim içinde oldukları da izlenmektedir. Genel olarak tüm çizgiler aşağıdan yukarı ya da sağdan sola yer almaktadır, bu resmi durağan bir yapıya sokar. İşlenen konu ve kişilerin vakur duruşuyla ilişkili bir ele alış söz konusudur, ressam hareket ve ritim duygusunu, figürlerin duruş, eylem ve yönelimleriyle, el kol hareketleriyle sağlamaya çalışır. Hareketler abartılı ve coşkun değil durağan ve ritmiktir.

Görsel 4. Resmin Çizgisel Kurgusu

Çember içine alınan bölgeler (Görsel 5) resimdeki birinci dereceden aydınlık-ışıklı bölgeleri gösterir, bu simetrik kurgu resmi eşit paydalara böler ve figürleri aynı bağlama sokar. Resim çok renkli değildir, gri tonlarda resimlenmiştir. Sadece, merkezdeki figür, en soldaki figür ile üstteki figür kırmızı ve mor tonlarla bezenmişlerdir. Kırmızı renk, canlılık ve dinamizmle ilgili bir renktir. Mutluluğu temsil eder. Kırmızı renk, fiziksel olarak; ataklığı, canlılığı ve duygusal bağlamda; bir işi sonuna kadar götüren azmi ve kararlılığı gösterir. Mor ise, eskiden beri ihtişam ve lüksün son basamağı olarak düşünülür. Tarih, yüksek sınıfların, saray mensuplarının daima morla bezendiklerini kaydeder.

Diğer figürler daha az renkli ancak ışıltılı-ışıklı tonlarda görünürler bu nedenle koyu fon önünde kolayca seçilirler. Resme hâkim olan renk sarıdır. Sarı, güneş ışığının ve altının rengidir; zekayı, arzuları ve ruhsal gelişimi simgeler. Ayrıca, pek çok dinde ilahi varlığı simgeleyen bir renktir. Az miktarda kullanıldığında sıcaklık ve parlaklık hissi verir. Psikolojik buhranlara da gönderme yapar.

5. GÖRSEL GÖSTERGE ÇÖZÜMLEMELERİ

5.1. İkonografik Çözümleme:

Bu resim, mitolojik alegoriler içermektedir. Alegori sözcüğü Fransızca allégorie sözcüğünden gelir “Bir görüntü, bir yaşantı ya da bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için simgelerle göz önünde canlandırıp dile getirme” (TDD Sözlüğü, 98: 43) anlamını taşır. Resimdeki alegorik anlatılar, ikonlar yoluyla sağlanmıştır. İkon’a-görsel göstergelere ilişkin Kıran ve Kıran (2006: 57)’de şu saptamaları yaparlar: “Görsel gösterge, gösteren ile gösterilen arasındaki gerçek bir benzerlik içerir; bir portre, portresi olduğu insanı nedensiz bir uzlaşımından çok benzerlik ilişkisiyle anlatır ya da gösterir... Kısacası gerçekliği doğrudan doğruya aktaran bütün biçimler ikondur... Burada ele alınan ikon, daha çok, bir benzerlik ilişkisi içinde bir gösterilene (anlam) göndermede bulunan görsel bir biçimdir. İkonun en tipik örneği portrelerdir. Aynı biçimde, resimler, şemalar, resimli romanlar ikon olarak kabul edilirler... Görsel gösterge, dil dışı evrendeki nesneyle doğrudan benzerlik ilişkisi içinde bir göstergedir”.

Resimdeki görsel göstergelerin çözümlenmesi, resmin görünen kısmından çok alt anlatılarının kavranması için önemlidir. Resimde yer alan figürler aslında mitolojik kahramanların ikonlarıdır. Bu nedenle tüm figürleri tek tek ele alıp, asıl anlatılarını açığa çıkarmak resmin bütünsel anlamını kavramamızı sağlayacaktır. Resimdeki mitolojik figürlerin dizilimi (Görsel 6) şöyledir:

Görsel 5. Resimdeki Işıklı Alanlar

Görsel 6. Mitolojik Figürlerin Dizilimi

1. Venüs (Afrodit): Resmin merkezinde yer alan bu figür Venüs'tür. Venüs/Afrodit "Eski Yunanlıların aşk, güzellik, döl bereketi ve hayat tanrıçasıdır. Romalılar buna, Venüs derler.

Zefs ile Dionin'in kızı olan İfestos ile evlendirmişler, bu izdivaçtan da Eros doğmuştur. Kocasını hiçbir zaman sevmemiş olan Afrodit'i, İfestos'u gerek tanrılar gerek kullarla birçok defa aldatmıştır. Aris, Faeton, Adonis, Ankises Afroditinin meşhur aşıklarından" (Kozanoğlu, 1994:151).

Görsel 7. Venüs, (Detay)

2. Flora (Khloris-Hloris-Fauna): Resimde, 2 numaralı figür Flora'dır. Azra Erhat, (akt. 1972: 114)'de Flora'yı şöyle anlatır:

Çiçek ve bahar tanrıçası "Flora, Roma'ya Sabin'lerden gelme bir tanrıçadır. Çiçek açan her bitkinin yönetimi onun elindedir. Şair Ovidius Flora üstüne Yunan mythoss'undan esinli bir öykü anlatır: Flora aslında Khloris adlı bir Nympha imiş, rüzgâr tanrı onu görüp kaçırılmış ve evlenmiş. Her türlü bitki ve çiçek üstünde egemenliği başılamış Flora'ya. Ama Flora'nın gücü bununla da kalmamış, tanrı Mars'ın doğmasına önemli bir etken olmuş: Jüpiter'in Minerva'yı kendi kafasından çıkarmasına içerleyen İuno erkek araya girmeden bir çocuk doğurmak istemiş tek başına, bunun için Flora'ya başvurmuş. Flora da bir kadına dokununca onu gebe bırakan bir çiçek vermiş İuno'ya, tanrıça da kendi kendine Mars tanrını getirmiş meydana. Romalılar yılın ilk ayına Mars (mart) adını vererek onun Flora ve baharla ilişkisini belli etmek istemişlerdir. Flora'nın onuruna Roma'da Floralia şenlikleri düzenlenirdi. Nisan sonunda başlayıp mayıs ayına kadar süren bu şenlikler büyük bir coşkunklukla kutlanırdı.

Görsel 8. Flora, (Detay)

3. Zephyros (Zefiros): Resimde 3 numaralı figür Zephyros'tur. Romalılar buna Favonius derler. “Zephyros bir titan (dev) olan Astraeus (yıldızlar, astronomi ve astroloji tanrısıdır, Zeus tüm devlerle birlikte Titan Savaşı sonunda onu da Tartaros'a hapsetti) ve şafak tanrıçası Eos'un (Aurora) oğluydu. Rüzgarlar (Anemoi'ler) ölümsüzdü ve kendilerine vücut olarak havayı seçmişlerdi.

Görsel 9. Zephyros ve Flora/Hloris, (Detay)

Bu dört kardeş, kuzey rüzgârı Boreas, doğu rüzgârı Eurus, güney rüzgârı Notus ve batı rüzgârı Zephyros idi. Diğer rüzgarlar Kaikias, Apeliotes, Lips, ve Skiron idi. Zephyros aynı zamanda baharın da tanrısıydı. Çiçek açma tanrıçası Khloris³'in kocasıydı.

Zephyros meyve verme tanrısı Karpos'un da babasıydı. Zephyros tanrılar tanrısı Zeus'un arabasını çeken ölümsüz ve çok güzel bir at şekline girmiş batı rüzgârı tanrısıydı. Zephyros, Kuzey Kıbrıs'ın Girne bölgesinde yaşardı. Bir gün kıyıda rüzgârlarıyla denizi köpükendirerek Aphrodite'nin doğumunu da sağlamıştı. Aphrodite doğunca Zephyros onu geriye denize itmişti. Aphrodite daha sonra bir deniz kabuğu üzerinde okyanusları gezecek ve sonunda doğduğu yere Kıbrıs'a geri gelecekti. Zeus'un habercisi Iris, Zephyros ile birleşerek ona Eros'u oğul olarak vermiştir” (Zephyros , 2019).

4. Hloris (Flora-Khloris-Fauna): Resimde 4 numaralı figür yine Flora'dır.

Görsel 10. Hermes (Merkur), (Detay)

³ Romalılar bu tanrıçaya Flora demektedirler.

5. Hermes (Merkür): Resimde beş numaralı figür Hermes'tir.

Hermes, Maia ve Zeus'un oğlu olarak dünyaya geldiği ilk gün ayaklanıp kaplumbağa kabuğundan yaptığı lirini çalarak etrafta eğlenir. Kırlarda dolaştığı bir gün Apollon'un korumasındaki inekleri çaldığı için tanrı Apollon'u öfkelenendir. İçinde bulunduğu öfkeyle Apollon, Hermes'i alıp baş tanrı Zeus'un yanına götürür ve Zeus'un ona bir ceza vermesini ister fakat Hermes elindeki liri o kadar güzel çalıyordur ki Apollon ve Zeus lirden çıkan büyüleyici sestten çok etkilenirler. Zeus'un yanına ceza alma düşüncesiyle gelen Hermes büyüleyici sesli lirin sayesinde onun daha hızlı olmasını sağlayan bir çift kanatlı ayakkabı ve kanatlı başlık olarak tanrıların habercisi olmuştur.

6. 7. 8. Üç Güzeller (The Three Graces): Resimde 6. 7. ve 8. figürler üç güzeller olarak tanımlanan: Hera, Atena, Venüs'tür.

Onların üç güzeller olarak adlandırılmalarına sebep olan ve dünyanın ilk güzellik yarışması olarak da anılan olay şöyledir: "Peleus'la Thetis'in Olympos'ta kutlanan bir düğününe Fesatlık Tanrıçası Eris davet edilmemiş... Fesatlık bu ya boş durur mu, düğüne davetsiz gelip masanın ortasına altın bir elma atıvermiş, elmanın üzerinde "en güzele" yazıyormuş. Bütün kadınlar elma benim, bana yakışır diyerek elmayı sahiplenmeye kalkmışlar, bunun üzerine en güzeli Tanrılar Tanrısı Zeus seçsin denmiş, ama Zeus elmayı karısı Tanrıça Hera'ya verse diğer Tanrıçalar kıyameti koparacaklar, başka Tanrıçalara verse bu sefer de karısı ortalığı kaldıracak, Zeus bu işi başından savmak için Kaz Dağlarının yakışıklı çobanı Paris'i elmayı en güzele vermesi için görevlendirmiş. Bu karmaşadan sonra ortada en güzelim diye üç Tanrıça kalmış. Zeus'un karısı Hera, Akıl Tanrıçası Atena, Güzellik ve Sevgi Tanrıçası Venüs. Bu üç Tanrıça, yakışıklı çobanın karşısına çıkmışlar. Çobanın elinde 'en güzele' diye yazan altın elma, karşısında yürekleri heyecandan çarpan üç Tanrıça'

Tanrıçalar başlamışlar akıllarına gelen vaatlerle çobanı etki altına almaya. Atena; ün, şan vaat etmiş, Hera; zenginlik ve kuvvet. Venüs ise, dünyanın en güzel kızını vaat etmiş. Atena ve Hera en güzel elbiselerini giyip, en süslü mücevherlerini takmışlar, oysa güzellik örtü istemez, güzellik onun örtüsü diyen Venüs bunların hiçbirini yapmamış. Paris'in altın elmayı tutan eli kıvıldamış... herkes heyecan içinde ve el geniş bir kavis çizerek Venüs'e doğru uzanmış. Paris üzerinde "en güzele" yazan altın elmayı Venüs'e vermiş" (Üç Güzeller Masalı, 2019).

Görsel 11. Üç Güzeller (Detay)

9. Eros (Amour-Cupido): Resimde 9 numaralı figür Eros'tur. "Yunan mitolojisinde Eros, aşk, seks ve şehvet tanrısıdır. Bazen doğurganlık tanrısı olarak da tapılan Eros, *erotik* gibi kelimelerin de kökünü oluşturur. Eros, genelde Afrodit'le beraber anılır ve Dionysus gibi bazen *Eleutherios* yani *kurtarıcı* olarak görülür.

Görsel 12. Eros (Amour-Cupido) (Detay)

"Eski Yunancada aşk veya sevgi için kullanılan dört ayrı sözcük vardı: Agape, Eros, Philia, Storge. "Storge" aile sevgisini, "philia" arkadaşça sevgiyi, "agape" gerçek aşkı, "eros" ise tutkulu aşkı ifade ediyordu. "Eros'un (Ερως) "agape"den farkı, ilk görüşte duyulan aşkı, tensel çekimi, karşdakini arzulamayı ifade etmesidir ki dilimize de yerleşmiş "erotik" sözcüğünün kökeni de odur. İşte Eros, Yunan mitolojisinin herhangi iki karakteri arasında bu çekimi ansızın oluşturabilen Yunan aşk tanrısıdır. İlk mitolojik kaynaklarda evren meydana gelmeden önceki madde içermeyen boşluktan (Khaos) türeyen ilk tanrılardan biri olarak geçen Eros, daha sonraki dönemlerde güzellik tanrıçası Afrodit ile savaş tanrısı Aresin oğlu sayılmıştır. İlyada şairi Homeros, Eros'tan bahsetmez, gelgelelim filozof Parmenides, Eros'un geri kalan tüm tanrılardan önce meydana geldiğine inanır. Eros hep kanatlı hayal edilmiştir, ama elinde ok ve yay olan küçük, muzip, tombul suratlı bir çocuk (cupid) olarak tasvir edilmesi, sonradan, bazı satirik şiirlerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Roma mitolojisinde Cupido ve Amor adıyla bilinen aşk tanrısı Eros'un Yunan mitolojisinde çocuğu olmadığı gibi, Psyche'yi saymazsak, kendi başından geçmiş bir aşk hikâyesi de yoktur (Yunan Aşk Tanrısı Eros, 2019) .

Bu figürlerin adı geçen mitolojik kahramanlar olduğunu bize, onların resimde yer verilen tipik özellikleri göstermektedir. Flora'nın çiçeklerle bezeli elbisesi ve takıları, Eros'un oku, Üç Güzellerin duruşları, Zephyros'un kanatları ve Flora'yı kaçırmış, Hermes'in ayakkabıları, şapkası ve asası gibi. Tüm bu tipik örnekler, resimlenen bu figürlerin aslında, onların temsil ettikleri mitolojik kahramanların birer ikonları olduklarını kanıtlar.

5.2. Söylem Düzlemi: Göstergeler

"Bir metnin bir anlamı vardır. Ancak bu anlam, metin yüzeyinden sıyrılıp alınabilecek yalınkat bir yorum değil, tam tersine, metnin görünmeyen, soyut katmanlarından, somut, biçimsel, yazılı ve/ya da sessel katmanlarına kadar çıkan çok yönlü, çok zengin bir tek anlamdır. Anlam metnin içinde, metinle oluşur. Hiçbir metin anlamını doğrudan vermez. Nasıl yazar metnin anlamını metnini yaratırken, yazarken oluşturursa, okur da okuma sürecinde kendi çabasıyla anlamı yaratır..." (Kıran ve Kıran, 2000: 11). Bu ifadeler resim içinde geçerlidir. Resmin bu tek ama çok yönlü ve zengin anlamını bulgulamak için, onun düz anlamları ile yan anlamlarının, ortaklaşa yarattıkları gerçek anlamı, doğru süzmek gerekir.

Tablo 1. Resimdeki Göstergelerin Alambirimcikleri

Göstergeler	Düzanlamalar	Yananlamalar
Venüs/Afrodit	/Canlı+/İnsan+/genç+/dişi/ +/doğurgan/	Tanrıça+/aşk+/güzellik+/döl/ +/bereket/
Flora/Hloris	/Canlı+/İnsan+/genç+/dişi/ +/doğurgan/	Tanrıça+/güzellik+/çiçek/ +/bahçe+/ilkbahar
Zephyros (Zefiros)	/Canlı+/İnsan+/genç+/erkek/ +/üreme ve üretme yeteneği olan/	Tanrı+/rüzgar+/hava+/çiçek/ +/ilkbahar/
Flora (Hloris-Fauna) ⁴	/Canlı+/insan+/genç+/dişi / +/doğurgan/	Tanrıça+/güzellik+/çiçek/ +/bahçe+/ilkbahar/
Hermes (Merkür)	/Canlı+/insan+/genç+/erkek/ +/üreme ve üretme yeteneği olan/	Tanrı+/rüzgar+/haberci/ +/ilkbahar/
Üç Güzeller (Hera, Atena, Venüs)	/Canlı+/insan+/genç+/dişi/ +/doğurgan/	Tanrıça+/güzellik+/meyve/
Eros (Amour-Cupido)	/Canlı+/insan+/genç olmayan/ +/yavru/	Tanrı+/aşk+/sevgi+/cinsellik/ +/ilkbahar/
Ağaçlar	/Canlı+/bitki+/üreyebilen/	Canlılık+/ilkbahar/
Çiçekler	/Canlı+/bitkin+/ürün/	Canlılık+/ilkbahar+/sevinç/
Meyveler	/Canlı+/bitki+/ürün/	Canlılık+/ilkbahar/

Resimdeki göstergelerin düzanlamalarına ve yananlamalarına bakıldığında /canlı/, /insan/, /dişi/, /genç/, /doğurgan/, /Tanrıça/, /Tanrı/, /doğurganlık/, /güzellik/, /aşk/ ve özellikle /ilkbahar/ gibi motiflerin (Tablo 1) belirginleştiğini görürüz.

Resimdeki toplam 12 görsel göstergenin esenlikli anlamlarında kullanıldıkları (Tablo 2) görülmektedir. Bu, resmin tümüne esenlikli bir anlamın hakim olduğunu, ilkbaharın, doğaya ve insanlığa esenlik getirdiği anlamını taşır. Ayrıca, Flora ve Venüs'ün iki farklı halde (Flora'nın su perisi olduğu ve Zephyros tarafından kaçırılışının betimlenmesi ile Venüs'ün hem resmin merkezinde ve yalnız hem de Üç güzellerle birlikte resimlenmesi), bu esenliği, onların içerdikleri düz ve yananlamlardan ötürü bir kez daha pekiştirmektedir.

⁴ Bu, Flora'nın Zephyros tarafından kaçırıldığı ve su perisi olduğu döneme ilişkin figür.

Tablo 2. Resimdeki Göstergelerin Esenlikli ya da Esenliksiz olmasına İlişkin Göstergeler

Göstergeler	Esenlikli	Esenliksiz
Venüs/Afrodit	Esenlikli	-
Flora/Hloris	Esenlikli	-
Zephyros (Zefiros)	-	Esenliksiz
Flora (Hloris - Fauna)	-	Esenliksiz
Hermes (Merkür)	Esenlikli	-
Üç Güzeller (Hera, Atena, Venüs)	Esenlikli	-
Eros (Amour - Cupido)	Esenlikli	-
Ağaçlar	Esenlikli	-
Çiçekler	Esenlikli	-
Meyveler	Esenlikli	-

5.3. Söylem Düzlemi: İzlekleşme

Bilindiği gibi, bir eserde bazı göstergelerin sıklıkla kullanılması motifi oluşturur. Motiflerin çoğu ortak bir izleğe ilişkin, onu anlatan göstergelerdir. Bu resimde, /canlı/, /insan/, /dişi/, /genç/, /doğurgan/, /tanrıça/, /tanrı/, /doğurganlık/, /güzellik/, /aşk/, /ilkbahar/ gibi motifler bizi bunların içinde, diğerlerini de kavrar biçimde sıklıkla tekrarlanan ve resme de adını veren “İlkbahar” izleğine götürür. Bu motifler aracılığıyla, ressam tarafından İlkbahar’a şu anlamlar yüklenir;

- İlkbaharla doğanın yeniden canlanmasına yönelik olarak –kullanılan tüm göstergelerin canlı olması ile- canlılık.

- Doğurgan, dişi, erkek, meyve ve çiçek gibi üremeye dönük motifler, ilkbaharın üretkenliğine ve doğurganlığına bir göndermedir. (Kadın figürlerin dişiliklerine vurgu yapacak şekilde giydirilmiş olmaları ve hatta özellikle üç figürün ellerinin dişilik bölgelerini işaret eder biçimde konumlandırılması, yine ilkbaharın üretkenliğine, bereket ve doğurganlığa işaret eder.)

- Kullanılan tüm göstergelerin genç ya da bebek olması, ilkbaharın tazelik getirdiği düşüncesine bir göndermedir.

- İlkbahara, kimi tanrısal özellikler atfeden ressam, resmin tümündeki karakterleri, mitolojik tanrı ikonlarından seçmiştir. Bu yolla, kış döneminde bir bakıma ölen doğanın, tanrısal bir dönüşümle tekrar yaşama kavuştuğuna, canlandığına ve değiştiğine vurgu yapar.

- Aşk ve güzellik tanrıçalarıyla motifleşen güzellik ve aşk, ilkbaharla doğanın güzelleştiğini ve onun canlılar için aşk ve sevgi mevsimi olduğunu görselleştirmiştir.

Bu bulgular ışığında, resmin ana izleğinin ilkbahar olduğu açıktır ve diğer motiflerin taşıdıkları anlamlar aracılığıyla, ilkbaharın özellikleri vurgulanır. Ressam bunu yaparken, ilkbaharın renkli, hareketli, devingen ve coşkun yanını kullanmak yerine, onun bu özelliklerini taşıyan göstergeleri yine onların özelliklerini öne çıkararak başarmıştır.

5.4. Biçembilimsel Özellikler:

Sanatçının biçemsel özellikleri ve uyguladığı söz sanatları bu bölümde irdelenmeye çalışılmıştır. Botticelli, kendi sanatsal biçimini geliştirmiş ancak, yaşadığı dönemde hak ettiği değeri kazanamayışına karşın, sonraları Ön-Raffaellocular tarafından keşfedilmiş bir ressamdır. O'nun en tipik özelliği, figürlerinin üst bedenini uzatması ve hatta bu figürlerin başlarını genelde sağa doğru eğip, onlara lirik ve dinsel münzevi bir ifade katmaya çalışmasıdır.

Rönesans'ta kadın bedeninin en güzel hali olarak benimsenen ve bu resimde de Venüs'te biçimlendiği gibi; sağa eğik baş, önde ve parmak uçlarında yükselmiş bir ayak, dik ve mağrur bir duruşla, coşkun olmayan bir yüz ifadesi taşıyan figürleri, onun hemen hemen tüm resimlerinde görmek mümkündür. Hatta, ressam bu duruşu daha etkili kılmak için, kadınların boynunu ve üst vücutlarını olduğundan uzun çiziyor, (Görsel 13)⁵ bir anlamda onların bedenlerini deforme ediyordu. Bu, biçimleme anlayışı diğer figürlerde de görülmektedir. Burada, kadın bedeninin zarafetini vurgulamak için bir *abartma* yapıldığını söyleyebiliriz.

İnsan bedenini ele alışındaki bu kendine özgü biçimleyiş onun renkleri uygulayışında da görülür. Renkli grilerin hakim olduğu resimlerinde, vurguyu yapmayı istediği göstergeyi sıcak renklerle -çokluk kırmızı- belirginleştiriyor ve bakışı doğrudan o resme yönlendiriyordu.

İlkbahar Alegorisi'nde de aynı biçimleme anlayışı hakimdir, Botticelli, resmi renkli grilerin yoğunluğuyla oluşturmuş ve yine vurguyu yönlendirmek ve sıcak renklerin yananamlarını da yüklenecek göstergeleri; Venüs, Hermes ve Eros gibi renklendirmiştir.

Alegorik resimlerde, betimlenen figürün kendine yüklenen mitolojik anlamları da beraberinde, resme taşıdığı düşünürsek, örneğin; Eros ikonu hemen aşk, cinsellik ve sevgi kavramlarını akla getirir, resimdeki tüm figürlerin mitolojik kahramanlar olduğunu hesaba katarak, burada bir *kapsamlayış* vardır diyebiliriz.

Mitolojik kahramanların çoğu aslında doğanın ya da doğa olaylarının, simgeleridir. Örneğin Flora doğayı, Zephyros rüzgarı temsil eder, bunlar kişileşir ve kişilerin özellikleriyle betimlenirler, böyle bakıldığında bu resimde *kışileştirmeler* olduğunu söyleyebiliriz.

Eros ve Zephyros kanatlı olarak betimlenmişlerdir, aslında kanatlı olmak hayvanlara özgü bir haldir. Bu nedenle, bu betimlemeler için, hayvandan insana geçişli bir *eğretileme* olduğunu söyleyebiliriz.

---

⁵ Aslında vücudun alt kısmı, üst kısma oranla daha uzundur. Ressamın diğer resimlerine (bkz. Ekler) bakıldığında bu biçimleme anlayışını bir biçem olarak benimsediğini görürüz.

Görsel 13. Venüs'ün Vücudun Gerçeğe Oranı

Eros'un gözleri bir bağla örtülü olarak betimlenmiştir. Aşk'ın, gözlerinin kör olduğuna vurgu yapan bu betimleme, bir *eğretilemedir*. Sanatçının bu kullanımları, onun, sanatına ne kadar hâkim olduğunu göstermenin yanında, resmin derin anlamlarını da açığa çıkarmada önemlidir.

Botticelli, kullandığı bu anlatım zenginlikleriyle, resmini, tarihin en önemli eserleri arasına sokmuş, kendinden sonra gelenlere de bu yolun kapılarını açmıştır.

6. YORUM ve SONUÇ

Venüs, göz kamaştırıcı güzelliğiyle tam karşımızda, sadece bir tanrıçaya ait olabilecek güzelliği, sonraları en güzel kadın betimlemelerinin arasında daima anılacak ve Rönesans'ın en önemli resimlerinden birinin merkezinde yer alarak, yüzyıllar boyunca güzelliğin anıtı olarak karşımızda olacaktı. Sadece güzelliğin değil, bereketin ve hayatın tanrıçasıydı o ve ilkbaharla gelen bu yeni hayatı karşılıyordu.

Bu resimde, onun dışında, Flora'da tüm güzelliğiyle karşımızdaydı, ihtişamlı giysisi, onun krallığının süsleri çiçeklerle, bezelidir, bir kuğununki gibi zarif boynunu ve altın sarısı saçlarını da çiçekler süsler, masum gülümseyişi ilkbaharı müjdeder gibidir.

Üç güzeller, tüm dişilikleriyle karşımızdadırlar, baharın gelişindedir bu dans ve ancak tanrıçaların olabilecek kadar uyumlu ve güzeldir danslarının ritmi. Çıplak bedenleri en az dansları kadar güzeldir, belki de bir kadın bedeninin en güzel hallerini betimliyorlardır bu üçü ve baharla gelen doğumun müjdecisidirler.

Flora, Zephyros'un kollarında göğe yükselmektedir. Zephyros Bahar'ın tanrısıdır, annesi de Flora. Korku dolu gözlerle baksa da Zephyros'un aşkına karşı koyamaz ve bahar her yıl yeniden ve yeniden doğar.

Asasını havaya kaldırır ve rüzgarı durdurur Hermes. Tanrıların habercisi olsa da fanilere de haber verir, baharın geldiğini, aslında hem haber verir hem de sağlar baharın gelmesini. Hermes tüm ihtişamıyla, karşımızdadır ve baharın gelmemesi için artık hiçbir neden kalmamıştır.

Eros, okunu Hermes'e nişanlamıştır, belli ki, yeni gelen baharda onu aşk'a tutsak kılacaktır okunun zehriyle. Çünkü aşk baharla birlikte doğumu ve aşkı da müjdeler canlılara. Bitkiler aşklarının en güzel meyvelerini verirler, insanlar, aşk ve cinsellik duygularının en yoğunlarını yine bahar aylarında yaşarlar.

1470, 1510 yılları arasında Floransa'da yaşamış olan Botticelli, tüm bunları ve daha fazlasını Rönesans'ın en güzel resimlerinden biri olan "İlkbahar Alegorisi" adlı resminde, renklerin, çizgilerin ve şekillerin oluşturduğu ikonlarla anlatmıştır. Bu resim "simgesel" anlamları nedeniyle pek çok tartışma yarattı. Ancak, onun ilkbahar betimlemesi gibi eşsiz bir ilkbahar resmi bir daha yapılamadı. O, dinsel ve mitolojik konuları resimliyordu, onun lirik anlatımı çok sonraları değerini buldu.

Bu incelemede ortaya çıkan bulgular, onun, zor ve dolaylı bir anlatımı, doğrudan bir anlatıma yeğ tuttuğunu, ele aldığı figürlerin yüklendikleri alt anlamları da resmine kattığını göstermiştir. Bu, o zamanlar için yeni bir anlayıştı. O dönem sanatçıları, ele aldıkları konuyu en dolaysız ama gösterişli biçimlerde resimleyen, başka üslupları benimsemişlerdi. Botticelli'yi değerli kılan en önemli özelliklerinden biri de budur.

İlkbahar Alegorisi, zamanından önce yapılmış bir resimdir, zamanı için geleceğin resmiydi. Bunun biçimsel bir öngörü olarak Botticelli'nin resmine yerleştiği, diğer resimlerinde de görülür. Sanatçının sadece gördüğünü, kendisinden istenen şekilde ve bezeyerek resimlediği bir çağda, resimlerine yerleştirdiği göstergelerin, düzenlamalarının yanında yananamlarını da kullanarak, betimlemelerini anlatım sanatlarıyla zenginleştirerek, bunu gösterir, yeni olan budur.

Görsel gösterge çözümlenmeleri için çok olanaklı bir resim olan "İlkbahar Alegorisi", konu aldığı ilkbaharı, en etkili biçimde betimlemek için mitolojik kahramanların ikonlarından yararlanmış, onları esenlikli halleriyle betimleyerek, ilkbaharın çağrıştırdıklarını kutsamıştır. Bu resme değin söylenecek daha çok söz vardır, her yeni araştırmanın bunları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Barthes, Roland. (2005) Göstergibilimsel Serüven. Çev.: Rifat, Mehmet., Rifat, Sema. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Erhat, A., (1972). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Guiraud, P., (1994). Göstergibilim. Çev.: Mehmet Yalçın. Ankara: İmge Kitabevi.

İstanbul Üniversitesi, Hermes Arkeoloji. (2019). Topluluğu Hermes'in Öyküsü, <https://www.evrensel.net/haber/304276/hermesin-oykusu>

Kıran, A., Kıran, E., Zeynel (2000) Yazınsal Okuma Süreçleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kıran, Ayşe. E., Kıran. Zeynel (2006) Dilbilime Giriş. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kozanoğlu, M. Tahsin. (1994) Yunan Mitolojisi. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

Türk Dil Derneği (1998) Türkçe Sözlük. Ankara: Kurtuluş Basımevi.

Zephyros (Kıbrıs), (2019). <http://bluepoint.gen.tr/troia/zephyros.html>.

Üç Güzeller Masalı, (2019). Üç Güzeller Masalı (İlk Güzellik Yarışması), <http://mitolojikyunan.blogspot.com/2016/01/uc-guzeller-masali-ilk-guzellik.html>

Yunan Aşk Tanrısı Eros, (2019) . <http://yunanmitolojisi.com/tags/ask-tanrisi.html>